

Moraliseren

Hoe het ook afloopt met de kabinetsformatie, laten we afspreken dat we in elk geval doorgaan met het normen en waarden debat, dat onder Balkenende is begonnen. Onlangs verscheen een verrassende bijdrage aan dat debat uit linkse hoek, in de vorm van een *Handboek moraliseren*, geredigeerd door Evelien Tonkens, tot voor kort kamerlid voor GroenLinks. Wie op basis van deze achtergrondinformatie meent dat het handboek wel vol zal staan met klassiek linkse normen-en-waarden thema's komt bedrogen uit. In het hele boek is geen bijdrage te vinden over schaamteloze zelfverrijking aan de top, het gaat niet over de wijze waarop asielzoekers en hun kinderen in Nederland worden behandeld, en ook onze omgang met de ijskap, het tropisch regenwoud en gecastreerde biggetjes blijft buiten beschouwing.

Het *Handboek moraliseren* gaat over klassieke Balkenende thema's: onze omgang met elkaar in de publieke ruimte, de rechten en plichten van uitkeringsgerechtigden, het heropvoeden van financieel ontspoorde burgers door schuldhelpverleners en normen en waarden in allochtone kring. Ofschoon de redactie van de bundel nadrukkelijk stelt dat de aanduiding 'handboek' ironisch bedoeld is, zijn er uit de verschillende bijdragen toch tal van nuttige tips af te leiden. Zo lijkt moraliseren het best te lukken in gesprekken. Wie met straatbewoners afspraken wil maken over geluidsoverlast, voetbal op straat en racistisch taalgebruik moet geen brieven rondsturen, maar aanbellen bij ieder huis om die kwesties mondeling aan de orde te stellen. Wie uitkeringsgerechtigden wil aanzetten tot normconform gedrag (sollicitatiebrieven schrijven, bijverdiensten opgeven) zou dit liever niet moeten doen aan de hand van eindeloze formulieren die door de uitkeringsgerechtigden moeten worden ingevuld. De auteurs van het handboek constateren dat de strategie van het voorzichtige, dialogische moraliseren, die in de praktijk min of meer succesvol is, niet overeenkomt met wat in het publieke debat over normen en waarden nogal eens wordt gepredikt. In dat debat lijkt men veel meer heil te verwachten van strengheid, duidelijkheid en wettelijke regels.

De meest verrassende conclusie in het handboek is dat moraliseren beter lukt bij volwassenen dan bij jongeren. Voor dit verschijnsel heb ik geen verklaring kunnen vinden. Persoonlijk heb ik het nooit echt leuk gevonden om te worden opgevoed, maar als kind en jeugdige zag ik er wel de noodzaak van in. Ik moest uiteindelijk een aardige, capabele, zelfredzame volwassene worden en het leek mij niet onredelijk dat ik daarvoor langdurig zou moeten werken en oefenen, zowel op school als daarbuiten. Als volwassene heb ik veel minder coulance met pogingen om mij nog verder te beschaven. Je moet ook een keer af zijn tenslotte.

In het *Handboek moraliseren* wordt de praktijk van het welzijnswerk beschreven en daaruit blijkt dat maatschappelijk werkers die zich bezig houden met het opvoeden van volwassenen een makkelijker taak hebben dan hun collega's die zijn aangesteld als jeugd- of jongerenwerker. De jongeren, zo blijkt uit deze bijdrage, willen helemaal niet worden opgevoed, tenzij door hoogst uitzonderlijke jongerenwerkers, die – in leeftijd en anderszins – heel dichtbij hen staan en precies de juiste toon weten te treffen.

Hetzelfde geldt voor de jongeren op het VMBO, die worden beschreven in de bijdrage van journaliste Marcia Luyten. Zij liep mee met een groep 15-jarige meisjes op een 'veilige school', op fietsafstand van Amsterdam. Luyten beschrijft hoe de meisjes spelen met hun mobieltjes, verliefdheden bespreken en hun make up bijwerken, terwijl hun docenten huilend de klas verlaten of vluchten in nakijkwerk, waarbij ze zichzelf wijsmaken dat de klas 'zelfstandig aan het werk is'. Hoe zou je

deze meisjes ooit iets bij moeten brengen? Kom je hier uit met een normen en waarden offensief in de school? Na alle opvoedprogramma's op t.v. - met supernanny's die de vreselijkste kleuters binnen een week omturnen tot lieve, gehoorzame kinderen - heb ik wel eens een visioen van onderwijsinspecteurs die te hulp zouden kunnen worden geroepen door wanhopige leraren. Zou het niet mooi zijn als de inspecteur, op verzoek, achter in de klas zou komen zitten om na de les nuttige wenken op te stellen voor de leerkracht? Dan doet de inspectie weer eens iets anders dan jaarverslagen lezen, resultaten nalopen en gesprekken voeren met schooldirecteuren.

Tussen de regels door vinden we in het hoofdstuk van Luyten echter nog een andere oplossing voor de door haar beschreven problematiek. Een deel van de ellende op het VMBO is veroorzaakt door de Wet Weer Samen Naar School uit 1992. Als gevolg van deze wet moesten kinderen met leer- en gedragsproblemen van het speciaal onderwijs naar reguliere scholen. In praktijk kwamen deze kinderen doorgaans op het VMBO, waar zij het leven verzieken van hun aardiger klasgenootjes, die best willen leren, maar de kans niet meer krijgen. We zouden kunnen besluiten om probleemkinderen opnieuw, in veel ruimere mate, te verwijzen naar kleine klasjes in het speciaal onderwijs. Of we zouden kunnen kiezen voor gedwongen spreiding van kansarme, gedragsgestoorde leerlingen over zoveel mogelijk middelbare scholen. Beide oplossingen zijn het waard om te worden besproken in het publieke debat over normen en waarden.

Evelien Tonkens, Justus Uitermark en Marcel Ham (red.), *Handboek moraliseren. Burgerschap en ongedeelde moraal*, Van Gennep, Amsterdam.

© Margo Trappenburg 8 december 2006.